

«Күншуақ» жекеменшік бөбекжай-бақшасы»

**«Баланың балабақшаға
бейімделуі — сәтті қадамның
бастауы»**

Әдіскер Жаксылыкова

01.2024

I. Кіріспе: Бөбекжай жасындағы бала психологиясының шындығы

Қайырлы күн, құрметті ата-аналар, ардақты әріптестер!

Баланың өміріндегі ең алғашқы үлкен әлеуметтік өзгеріс — оның бөбекжай табалдырығын аттауы. Осы сәтке дейін тек анасының аясында, өзіне таныс үй ортасында еркін өскен бүлдіршін кенеттен мүлдем жаңа әлемге тап болады. Мұнда бөтен үлкендер (тәрбиешілер), көптеген құрдастары, жаңа ережелер мен мүлдем бөлек күн тәртібі күтіп тұр.

Ғылыми тілде бұл процесті **адаптация**, яғни бала ағзасы мен психологиясының жаңа ортаға **бейімделуі** деп атайды. Біз түсінуіміз керек басты нәрсе: 2-3 жастағы бала үшін анадан ажырау — бұл жай ғана қалау емес, бұл оның ішкі қауіпсіздік жүйесінің бұзылуы. Бала «анам мені тастап кетті, енді қайтып келмейді» деп қорқады. Соңғы нейропсихологиялық зерттеулер бейімделу кезеңіндегі баланың күйзелісін ересек адамның қатты стрестік жағдайымен теңестіреді. Бүгінгі баяндамамызда осы қиын кезеңді бала психологиясына зақым келтірмей, қалай бірлесе жеңетінімізді талқылаймыз.

II. Бейімделудің 3 деңгейі және оның клиникалық көріністері

1. Жеңіл деңгей (10-15 күн)

Бала таңертең анасынан айырылғанда 5-10 минут қана жылайды. Тәрбиеші жұбатқанда тез басылып, ойыншықтарға қызығады. Топтағы басқа балалармен, тәрбиешімен тез байланыс орнатады. Тәбеті мен түскі ұйқысы бір аптаның ішінде қалпына келеді. Суық тию, ауру белгілері байқалмайды.

2. Орташа деңгей (20-40 күн)

Баланың мінез-құлқында айқын өзгерістер болады. Таңертең ұзақ әрі қатты жылайды, анасының етегіне жабысып айырылмайды. Күндіз көңіл-күйі тұрақсыз: бірде ойнайды, бірде бұрышқа отырып жылайды. Тәбеті төмендейді, тамақты тек тәрбиеші жегізгенде ғана ішеді. Күндізгі ұйқысы бұзылып, ұйықтағанда жылап немесе шошып оянуы мүмкін. Осы кезеңде баланың иммунитеті төмендеп, 1-2 рет жеңіл респираторлық (суық тию) аурулармен ауырып алуы мүмкін.

3. Ауыр деңгей (2 айдан 6 айға дейін немесе созылмалы адаптация)

Бұл — баланың психологиялық қорғанысы таусылғанда болатын жағдай. Бала агрессия көрсетеді (балаларды тістейді, ұрады, ойыншықтарды лақтырады) немесе керісінше, қатты тұйықталып, депрессиялық күйге түседі (ешкіммен сөйлеспейді, ештеңе жемейді, бір орында қозғалмай отырады). Ең қауіптісі — **регрессия** басталады, яғни бала үйде үйренген дағдыларынан айырылады (кіші дәретке жіберіп қою, сөйлеуді қойып, тек ымдау). Мұндай жағдайда ата-ана, тәрбиеші және бөбекжай психологы тығыз байланысып, баланы уақытша қысқа күнге ауыстыру немесе психологиялық түзету жұмыстарын жүргізуі қажет.

III. Неліктен бала бөбекжайда жылайды? (Тереңдетілген себептер)

Баланың жылауы — бұл оның қиыңдылығы немесе еркелігі емес. Бұл — оның өзін қорғауға бағытталған жалғыз құралы. Негізгі себептері:

«Анадан айырылу» синдромы: Бала үшін ана — оның өмірінің кепілі. Ана көзден таса болғанда, бала өз өміріне қауіп төнді деп есептейді.

Тұрмыстық дербестіктің жоқтығы: Егер бала үйде қасық ұстап тамақ жей алмаса, шалбарын өзі тарта алмаса, қолын жуа алмаса, ол бөбекжайда өзін тым дәрменсіз сезінеді. Көп баланың ортасында өзіне назар аударту үшін тек жылау әдісін қолданады.

Сөйлеу деңгейінің төмендігі: Өз қажеттілігін (мысалы: «су ішем», «дәретханаға барам») сөзбен айтып жеткізе алмайтын бала ішкі қорқынышын жылаумен, айғаймен білдіреді.

Күн тәртібінің қайшылығы: Үйде таңғы сағат 11:00-де тұрып, түнде 23:00-де ұйықтайтын бала таңғы 08:00-де бөбекжайға келгенде физикалық тұрғыдан шаршап, ағзасы стреске ұшырайды.

Ата-аналарға арналған диагностикалық СҰРАҚТАР (Балаңыз дайын ба?)

Балабақшаға барар алдында балаңыздың үй жағдайындағы дайындығын мына сұрақтар арқылы тексеріп көріңіз:

Балаңыз анасынан бөлек басқа туыстарымен (әжесі, әкесі, тәтесі) 2-3 сағатқа жыламай қала ала ма?

Балаңыз өздігінен қасық ұстап, қою тамақты (сорпаны төкпей) жей ала ма?

Балаңыз шөлдегенде немесе дәретханаға барғысы келгенде оны белгімен немесе сөзбен түсіндіре ме? (Памперстен толық шықты ма?)

Балаңыздың үй ұйқысы бөбекжайдың ұйқы сағатымен (13:00 - 15:00) сәйкес келе ме?

Егер бұл сұрақтардың көбіне «Жоқ» деп жауап берсеңіз, онда бейімделу кезеңі аздап қиындау өтуі мүмкін. Сондықтан төмендегі әдістемелік кеңестерге құлақ түріңіздер.

Ата-аналар мен Педагогтарға арналған практикалық ӘДІСТЕМЕ

АТА-АНАЛАРҒА КЕҢЕС: «Бейімделудің алтын ережелері»

Кезең-кезеңмен үйрету (Қадамдық әдіс): Баланы алғашқы күні-ақ бөбекжайда кешке дейін қалдыру — үлкен қателік.

Алғашқы 1-3 күн: Баланы тек серуенге немесе топқа 2 сағатқа ғана әкеліңіз (мысалы, 08:00-ден 10:00-ге дейін).

4-7 күн: Таңғы астан түскі асқа дейін қалдырыңыз.

Екінші аптадан бастап: Түскі ұйқыға қалдыруға талпыныңыз.

«Жасырын қашпау» ережесі: Кейбір ата-аналар бала ойыншыққа алаңдаған сәтте білдіртпей қашып кетеді. Бұл — бала психологиясына соққы. Бала артына бұрылғанда анасын таппай қалса, оның қорқынышы екі есе артады. Қоштасу қысқа, нақты және сенімді болуы керек: «Мен жұмысқа барамын, сен ойнайсың, мен сені түскі астан кейін міндетті түрде алып кетемін». Және айтқан уақытыңызда келіңіз, бала сіздің сөзіңізге сенуі тиіс.

Эмоционалдық хабарлама (Сенімділік): Бала анасының мазасыздануын, қорқынышын тері тесіктері арқылы сезеді. Егер сіз баланы тәрбиешіге беріп тұрып, өзіңіз жылап, қолыңыз дірілдеп тұрса, бала: «Анам қорқып тұр, демек мына жер өте қауіпті мекен» деп түсінеді. Бөбекжайға баланы ішкі дайындығы жоғары, сабырлы отбасы мүшесі (мысалы, әкесі немесе атасы) апарғаны тиімдірек.

Кешкі терапия: Бөбекжайдан келгеннен кейін балаға үйде екі есе көп көңіл бөліңіз. Оны құшақтаңыз, бірге ойнаңыз. Ол «бөбекжайға барғаныммен, анамның маған деген махаббаты азайған жоқ» дегенді сезінуі керек.

□ ТӘРБИЕШІЛЕР МЕН ПСИХОЛОГТАРҒА КЕҢЕС: «Жылулық педагогикасы»

«Үй жылуы» бұрышы: Топта әр баланың үйінен әкелген кішкентай заттары (жұмсақ ойыншығы, анасының иісі сіңген орамал немесе отбасылық фотосурет) тұратын арнайы бұрыш ұйымдастырыңыз. Бала қатты сағынғанда сол затты ұстап жұбанады.

Ойын терапиясы және ертегі терапиясы: Бейімделудің алғашқы айында балаларды қатал оқу іс-әрекеттерімен шаршатпай, көбірек саусақ ойындарын, сумен, құммен айналатын релаксациялық ойындарды өткізіңіз. «Қонжықтың балабақшаға баруы» туралы дамытушы ертегілерді сахналаңыздар.

Икемді кері байланыс: Ата-анаға баланың күндізгі жағдайы туралы ақпарат бергенде, тек «күні бойы жылады» деген негативті сөзді айтпай, «иә, аздап жылады, бірақ сорпасын ішті, мына көлікті зымыратып ойнады» деп, позитивті сәттерді де жеткізіңіз.

IV. Қорытынды

Құрметті ата-аналар!

Баланың бөбекжайға жылап баруы — бұл қалыпты жағдай. Бұл — оның дамуының, жаңа әлеуметтік деңгейге көтерілуінің белгісі. Ең бастысы — сабырлық, жүйелілік және бөбекжай ұжымына деген сенім. Егер біз бірлесіп, бір бағытта жұмыс істесек, балаңыз жақын арада бөбекжайға таңертең жылап емес, күлімдеп, достарына асығып келетін болады.

Біздің бөбекжай — балаңыздың қауіпсіз, бақытты әрі қызықты балалық шағының мекені болуға толықтай дайын. Балаларымыздың қадамы сәтті, болашағы жарқын болсын!

Назар аударып тыңдағандарыңызға үлкен рақмет!

Бала тәрбиесіндегі ата-ананың рөлі — болашақтың іргетасы

**БАЛАҒА БЕРІЛГЕН БІРІНШІ ТӘРБИЕ АТА-
АНАСЫН, ТУЫСЫН, ЖОЛДАСЫН
СЫЙЛАУҒА ҮЙРЕТУДЕН БАСТАЛАДЫ.
(Ы.АЛТЫНСАРИН)**

Баяндамашы: Әдіскер Жаксылыкова А.А

**Тыңдаушылар: Бөбекжай ата-аналары,
тәрбиешілер, әдіскерлер мен психологтар**

Күні: 02.02.2024 ж

I. Кіріспе:

Ерте жастағы тәрбиенің нейропедагогикалық маңызы

Қайырлы күн, құрметті зиялы қауым, ардақты ата-аналар мен әріптестер!

Бала өмірінің алғашқы бес жылы — бұл адам миының ең белсенді дамиды, нейрондық байланыстардың 80-90 пайызы қалыптасатын бірегей алтын кезеңі. Осы тұста баланың бойына қандай құндылықтар егілсе, ол болашақта оның тұлғалық бағытының мәңгілік іргетасы болып қалады. Халқымыз: «**Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі**» деп, отбасындағы тәрбиенің трансформациялық күшін бір-ақ ауыз сөзбен шегелеп айтқан.

Қазіргі таңда балабақша мен отбасы арасындағы міндеттерді бөлісуде дисбаланс байқалады. Кейбір ата-аналар баланы бөбекжайға берген соң, оның интеллектуалдық және рухани даму жауапкершілігін толығымен педагогтарға ысырып қояды. Алайда, халықаралық зерттеулер көрсеткендей, бөбекжай баланың элеуметтік дағдыларын дамытатын орта болса, ата-ана — баланың негізгі өмірлік бағдаршамы. Бүгін біз бөбекжай жасындағы баланың тәрбиесіндегі ата-ананың шынайы рөлі мен заманауи тәрбие құралдарын тереңінен талдайтын боламыз.

II. Тәрбиенің үш алтын дiңгегі

1. «Көрнекі тәрбие» принципі (Айна феномені)

Бөбекжай жасындағы (2-5 жас) балалар ақыл айтқанды, құрғақ лекция тындағанды мүлдем қабылдамайды. Олардың қабылдау жүйесі тек қана **еліктеу мен көшіруге** (моделирование) негізделген.

Егер ата-ана үйге келгенде қолынан телефонын тастамай, балаға «кітап оқы, сурет сал» десе, ол ешқашан нәтиже бермейді.

Егер отбасында үлкендер бір-біріне сыйластықпен қарап, жылы сөйлесе, бала бөбекжай тобында да құрдастарына қамқор, тәрбиешіге тілалғыш болады. Бала — отбасының ішкі мәдениетінің тірі айнасы.

2. Эмоционалдық интеллект және шартсыз махаббат

Баланың психологиялық саулығы үйдегі эмоционалдық климатқа тікелей байланысты.

Бала өзін үйде қауіпсіз сезінгенде, оның миы қорғанысқа емес, танымдық процестерге (сыртқы әлемді зерттеуге, білім алуға) бағытталады.

Ата-ана тарапынан махаббатты сезініп, «шартсыз қабылдауға» (сен жақсы іс істесең де, қателесең де біз сезімімізді өзгертпейміз) үйренген баланың өзіне деген бағасы жоғары болады және ол бөбекжай ортасына да өте жеңіл бейімделеді.

3. Ұлттық код пен құндылықтар бесігі

Бөбекжай бағдарламасының негізгі өзегі — баланы ұлттық құндылықтар, салт-дәстүрлер мен ана тілінің құнары арқылы тәрбиелеу. Бұл жұмыс отбасында үзіліссіз жалғасуы тиіс.

Тілдік орта: Үйде баламен таза, шұбарланбаған ана тілінде сөйлесу, жатар алдында «Бесік жырын» айту, мағыналы ертегілер оқу — баланың сөздік қорын байытып, қиялын ұштайды.

Этнопедагогика элементтері: Үй жағдайында баламен бірге қарапайым ұлттық ойындарды (мысалы, асықтармен түстерді, сандарды үйрену, «Ханталапай», «Сақина салу») ойнау — оның моторикасын ғана емес, ұлттық болмысын қалыптастырады.

III. Қазіргі заманғы тәрбиелік қателіктер (Дисбаланстар)

«Гаджеттік аутизм» (Виртуалды тәрбие): Баланы тыныштандыру немесе тамақтандыру үшін алдына телефон қою — баланың сөйлеу аппаратының тежелуіне, зейіннің шашырауына және эмоционалдық тұрғыдан оқшаулануына (тұйықталуына) алып келеді.

«Гиперопека» немесе шектен тыс қорғаштау: Баланың орнына киімін кигізу, ойыншығын жинау, қасықты өзіне бермей тамақтандыру — баланың ерік-жігерін құртады. Мұндай балалар бөбекжайда дербес әрекет ете алмай, үнемі стресте жүреді.

Үй жағдайында тәрбиелік ортаны құру қадамдары

Бала мен ата-ана арасындағы психологиялық байланысты нығайту және бөбекжаймен сабақтастықты орнату үшін мына ережелерді жүйелі түрде орындау қажет:

1.Күнделікті «Алтын уақыт» бөлшектеуі:Күніне 20 минут.

Жұмыстан кейін телефон мен теледидарды толық өшіріп, кем дегенде 20 минут уақытыңызды тек балаңызға арнаңыз. Көз деңгейіне түсіп, оны құшақтап, бірге еденде отырып ойын ойнаңыз немесе сурет салыңыз.

2.Дербестік шекараларын бекіту:Еңбекке баулу.

Баланың бөбекжайда үйренген өзіне-өзі қызмет ету дағдыларын (ойыншық жинау, аяқ киімді сөреге қою, киімін ілу) үйде де талап етіңіз. Оған кішігірім отбасылық міндеттер беріп, мақтап отырыңыз.

3.Ұлттық тәрбие терапиясын енгізу:Кешкі ритуал.

Ұйықтар алдында гаджеттерді пайдаланудан бас тартып, бабалар мұрасына үңіліңіз. Қазақша ертегілер айтып, оның кейіпкерлерін талқылаңыз («Қай кейіпкер ақылды болды? Сен кімге көмектесер едің?»).

4.Педагогпен серіктестік көпірін құру:Күнделікті байланыс.

Бөбекжайдан баланы алып кеткенде тәрбиешіден тек «тамақ ішті ме?» деп сұрамай, «Бүгін балам қандай жаңа дағды үйренді, үйде соны қалай дамыта аламын?» деп сұрап, үй мен бөбекжай талаптарын бір арнаға тоғыстырыңыз.

IV. Ата-аналарға арналған психологиялық парақша

Маңызды қағидалар:

Баланы ешқашан басқа балалармен салыстырмаңыз. Оны тек өзінің кешегі күнгі нәтижесімен ғана салыстырыңыз.

Тыйым салған кезде тек «болмайды» демей, оның орнына баламалы қауіпсіз әрекет ұсыныңыз.

Балаңыздың көзінше бөбекжайды, тәрбиешілерді немесе басқа үлкендерді ешқашан сынға алмаңыз. Бұл бала санасындағы үлкендердің беделін түсіреді.

V. Қорытынды: Екі арнаның бірлігі

Құрметті ата-аналар мен ұстаздар қауымы!

Бала тәрбиесі — бұл тек қана бөбекжайдың немесе тек қана отбасының жеке міндеті емес. Бұл — қос қанатты құс сияқты үлкен ынтымақтастық. Құстың көкке нық ұшуы үшін оның екі қанаты да тең қағылуы тиіс. Оның бір қанаты — Бөбекжай ұйымы болса, екінші, ең басты қанаты — СІЗДЕР, яғни Алтын ұя — Отбасы.

Бүгінгі бөбек — ертеңгі еліміздің тұтқасын ұстар азаматы, ұлтымыздың болашағы. Ендеше, олардың жүрегіне махаббат пен ақылдың, ұлттық тәрбие мен мейірімнің дәнін бірге егейік. Балаларымыздың болашағы жарқын, отбасымыз аман болсын!

Назар аударып тыңдағандарыңызға үлкен рақмет!

**«БАЛАЛАР
НЕЛІКТЕН
ӨР НӨРСЕТЕ
ТАЛАСАДЫ?»**

*Әдіскер: Жаксылыкова А.А
Наурыз айы 2024 жыл*

I. КІРІСПЕ: БӨБЕКЖАЙДАҒЫ «ОЙЫНШЫҚ ҮШІН СОҒЫС» ФЕНОМЕНІ

Қайырлы күн, құрметті ата-аналар және әріптестер!

Бөбекжай өмірінде күнделікті кездесетін, ата-аналарды да, тәрбиешілерді да жиі мазалайтын бір мәселе бар. Ол — балалардың бір ойыншыққа, бір орындыққа, тіпті анасының немесе тәрбиешінің назарына таласып, жылап, бір-бірін итеріп, айғайлауы. Көптеген ата-аналар баласының бұл әрекетін көріп: « Менің балам неге сонша қызғаншақ? Неге сотқар болып барады? Мен үйде оған бәрін әперіп отырмын ғой» деп уайымдайды, тіпті баланы жазалап жатады.

Алайда, заманауи бала психологиясы мен нейробиологиясы бұл құбылыстың мүлдем басқа астарын ашады. Бөбекжай жасындағы **(2-4 жас)** балалардың таласуы — бұл бұзақылық немесе тәрбиесіздік емес, бұл — **бала дамуының заңды, табиғи және қажетті кезеңі.** Осы орайда біздің Консультациялық пункттің басты міндеті — ата-аналарға баланың бұл әрекетінің ішкі сырын түсіндіру және бұл дағдарыстан баланы қалай дұрыс алып шығудың жолдарын көрсету.

II. БАЛАЛАРДЫҢ ТАЛАСУЫНЫҢ 4 НЕЙРОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СЕБЕБІ

1. «Эгоцентризм» заңы (Әлем тек менің айналамда!)

Бұл жастағы балалардың ойлау жүйесі психологияда эгоцентризм деп аталады. Бала «өзге адамның да сезімі, қалауы, реніші бар» дегенді әлі физиологиялық тұрғыдан түсіне алмайды. Оның миында тек: *«Егер мен мына затты көрсем және ол маған ұнаса — демек ол менікі»* деген бір-ақ ереже жұмыс істейді. Олар басқа баланың ренжіп тұрғанын біле тұра істемейді, оны сезіну деңгейіне әлі жетпеген.

2. «Мен» шекарасының оянуы («Менікі!» кезеңі)
Шамамен 2-3 жаста бала өзін анасынан бөлек жеке тұлға ретінде тани бастайды. Осы сәтте балада меншік сезімі оянады. Заттарды иемдену, өз ойыншығын қорғау немесе өзгенің затына иелік етуге талпыну арқылы бала: **«Мен бармын, менің өз билігім бар»** дегенді дәлелдегісі келеді. Сондықтан бұл — қызғаншақтық емес, тұлғалық шекараны белгілеу процесі.

3. Мидың тежеуіш (сабырлық) орталығының жетілмеуі

Баланың миындағы эмоцияға жауап беретін лимбикалық жүйе өте белсенді, ал сабырлыққа, логикаға, кезек күтуге жауап беретін **мандай алды қыртысы** әлі толық жетілмеген. Бала бір затты көргенде, оның ішкі импульсін (қалауын) тоқтататын ішкі тежегіш жоқ. Ол «маған бұл зат қазір керек!» деп тұр, ал «ертең немесе 5 минуттан кейін» деген уақыт ұғымы ол үшін маңызды емес.

4. «Параллельді ойын» кезеңі

Бөбекжай жасындағы балалар әлі бірлесіп, сюжетті ойындар ойнауды білмейді. Олар бір бөлмеде, бірақ екі бөлек әлемде (параллельді) ойнайды. Бірақ бір баланың қолындағы жылтыр немесе дыбыс шығаратын зат екінші баланың танымдық қызығушылығын оятады. Бала өз қалауын «маған бере тұршы» деп сөзбен айтып жеткізе алмағандықтан, бірден күш көрсетуге (тартып алуға) көшеді.

**АТА-АНАЛАРҒА
ПРАКТИКАЛЫҚ
ӘДІСТЕМЕ**

Балалар ойыншыққа немесе басқа нәрсеге таласып жатқанда, үлкендер (ата-ана мен тәрбиеші) қандай қателіктер жібермеуі керек және жағдайды қалай реттеуі тиіс?

Жиі жіберілетін қателіктер (Бұлай істеуге болмайды!):

Баланы ұялтау: «Сен қызғаншақсың, ұятсызсың, бер оған!» деу. Бұл баланың бойында өзін-өзі жек көру немесе ішкі агрессия ұялатады.

Мәжбүрлеп тартып алып беру: «Сен үлкенсің (немесе сен қонақсың), бер оған» деп баланың рұқсатынсыз ойыншығын өзгеге алып беру. Бұл баланың бойында «менің құқығым ешкімге керек емес, бұл әлем қауіпті» деген сенімсіздік тудырады.

**ДҰРЫС
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ҚАДАМДАР**

АЛТЫН ЕРЕЖЕЛЕР

1.1-қадам: Эмпатия (Баланың күйін түсіну):Сезімін заңдастыру.

Баланың деңгейіне (көз деңгейіне) түсіп, сабырлы дауыспен оның сезімін сөзбен айтып беріңіз: *«Сенің мына қызыл көлікпен ойнағың келіп тұрғанын түсінемін. Ол өте әдемі, иә? Бірақ қазір онымен Әли ойнап жатыр»*. Бала өз қалауының еленгенін сезгенде, айғайы бәсеңдейді.

2.2-қадам: Кезек ережесі және Таймер әдісі:Уақытты бақылау.

Балаларға «кезек» ұғымын үйрету керек. Консультациялық пункт ретінде үйде және топта құмсағатты немесе телефонның таймерін қолдануды ұсынамыз. *«Қазір мына құм таусылғанша Әли ойнайды, қоңырау соғылғанда кезек саған келеді»*. Бұл мидың тежеуіш орталығын жаттықтырады.

3.3-қадам: Назарды басқа нәрсеге аудару (Ауыстыру):Альтернатива ұсыну. Бала кезек күтіп тұрғанда, оның назарын басқа қызықты әрекетке бұрыңыз: *«Әли көлікпен ойнап болғанша, кел екеуіміз мына көк ұшақты ұшырайық, бұл да қатты зымырайды екен»*. 2-3 жастағы баланың назары өте тез ауысады.

4.4-қадам: Үйдегі «Бөліспейтін ойыншықтар» ережесі:Меншік құқығы. Үйге қонақ келер алдында немесе балабақшаға барарда баламен келісіңіз: *«Сенің ең жақсы көретін мына қонжығыңды ешкімге бермей-ақ қоюыңа құқығың бар, оны тығып қояйық. Ал мына қалған легомен балалармен бірге кезектесіп ойнаймыз»*. Бұл балаға қауіпсіздік сезімін береді.

III. Қорытынды: Таласу — бұл әлеуметтену мектебі

Құрметті ата-аналар! Балаңыздың әр нәрсеге таласуын көріп шошымаңыз. Бұл — оның болашақтағы үлкен әлеуметтік өмірге дайындық мектебі. Бала дәл осы кішкентай қақтығыстар арқылы өзінің жеке шекарасын қорғауды, өзгенің құқығын тануды, келіссөз жүргізуді және бөлісудің бақытын сезінуді үйренеді.

Біздің Консультациялық пункт сіздерге бала тәрбиесінің осындай нәзік тұстарында әрдайым бағыт-бағдар беруге дайын. Баланы жазаламай, оның миы мен психологиясының ерекшелігін түсініп, сабырмен тәрбиелейік. Назар аударып тыңдағандарыңызға үлкен рақмет!

**«Баланың ортасы қандай?
Тұлға қалыптастырудағы
қоршаған ортаның күші»**

Әдіскер Жаксылыкова А.А.
Сәуір 2024 жыл

I. Кіріспе: «Орта» ұғымы және бала дамуы

Қайырлы күн, құрметті ата-аналар және әріптестер! Біздің халқымызда: **«Ағаш түзу өсу үшін оған күн сәулесі мен құнарлы топырақ керек, бала түзу өсу үшін оған жақсы орта керек»** деген терең тағылым бар. Консультациялық пункт жұмысында ата-аналар жиі: «Баламның мінезі неге өзгерді? Неге мазасыз немесе тұйық болып барады?» деген сұрақтар қояды. Мұндай сәтте біз ең алдымен баланың ішкі дүниесіне ғана емес, оның сыртқы ортасына — оны күнделікті не қоршап тұрғанына назар аударуымыз керек. Заманауи зерттеулерге сүйенсек, баланың генетикалық әлеуеті (іштен туа біткен қасиеттері) тек 20-30 пайызын ғана анықтаса, қалған **70-80 пайызы баланың өскен ортасына** байланысты дамиды. Бөбекжай жасындағы (2-5 жас) бала — сырттан көрген-білгенін сүзгісіз, тікелей қабылдайтын «губка» іспеттес. Бүгін біз баланың дамуына тікелей әсер ететін 4 негізгі ортаны және оларды қалай сапалы ету керектігін талдаймыз.

II. Баланы қалыптастыратын 4 негізгі орта

1. Психологиялық және эмоционалдық орта (Үйдегі ахуал)

Бұл — бала үшін ең басты, алғашқы қорғаныш ортасы. Бала үйдегі ересектердің сөйлесу мәнерін, бір-біріне деген көзқарасын, стрессті қалай жеңетінін толық көшіреді.

Дисбаланс: Егер отбасында үнемі ұрыс-керіс, айғай-шу немесе суық қарым-қатынас орнаса, баланың ағзасында стресс гормоны (кортизол) көп бөлінеді. Бұл мидың танымдық бөліктерінің дамуын тежейді. Мұндай балалар бөбекжайда агрессивті немесе тым жасқаншақ болады.

Дұрыс орта: Сенім мен мейірімділікке, өзара сыйластыққа құрылған отбасылық орта.

2. Тілдік және мәдени орта

Баланың ойлау жүйесі ол еститін сөздердің сапасына байланысты. Бөбекжай бағдарламасы баланың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіруді көздейді, бірақ бұл отбасындағы тілдік ортамен ұштасуы тиіс.

Дисбаланс (Шұбарланған орта): Баламен үйде ешкім ашылып сөйлеспесе, немесе ортасы аралас, шұбарланған тілде сөйлесе, баланың сөздік қоры кедейленеді, ойын толық жеткізе алмайды.

Дұрыс орта: Үйде таза, көркем ана тілінде сөйлесу, қазақы тәрбие элементтерін (ертегілер, мақал-мәтелдер, бесік жырлары) күнделікті өмірге енгізу.

3. Виртуалды орта (Гаджеттер мен экран)

Қазіргі заман баласының екінші «үйі» — виртуалды әлем. Ата-ана ретінде баланың бұл ортасын бақылау — бүгінгі күннің ең үлкен талабы.

Дисбаланс: Баланың күніне 1-2 сағаттан астам уақыт телефон қарауы, оның шынайы әлеммен (ата-анасымен, құрдастарымен) қарым-қатынасын шектейді. Бұл «гаджеттік тәуелділікке» және тілдің кеш шығуына соқтырады.

Дұрыс орта: Гаджет уақытын қатаң шектеу (3 жасқа дейін мүлдем бермеу, 3-5 жаста күніне 20-30 минуттан асырмау) және тек дамытушы, қазақша мазмұнды контенттерді бірге таңдау.

4. Заттық-кеңістіктік орта (Ойыншықтар мен бөлме)

Баланы қоршаған заттар оның шығармашылығы мен дербестігіне әсер етеді.

Дисбаланс: Бөлменің пластик, дайын функциясы бар, дыбысты қатты шығаратын агрессивті ойыншықтарға толы болуы баланың қиялын шектейді және жүйке жүйесін шаршатады.

Дұрыс орта: Экологиялық табиғи материалдар (ағаш ойыншықтар, ұлттық асықтар, құм, су, қағаз-қарындаштар). Бала өздігінен бір нәрсе құрастыра алатын, қиялын ұштайтын ашық орта.

Балаға дамытушы және қауіпсіз орта құру қадамдары

Консультациялық пункт ретінде ата-аналарға үй жағдайында баланың ортасын сауықтырудың мынадай жүйелі қадамдарын ұсынамыз:

1.1-қадам: Үйдегі «Эмоционалдық қауіпсіздік» аймағы: Психологиялық гигиена.

Баланың көзінше үлкендер арасындағы кикілжіңдерді, қаржылық немесе тұрмыстық мәселелерді талқылауды тоқтатыңыз. Үйге келгенде бала сізден мазасыздық пен ашуды емес, сабырлық пен жылылықты сезінуі тиіс.

2.2-қадам: «Экрансыз» тірі қарым-қатынас сағаты: Тілдік ортаны байыту.

Кешкісін отбасымен үстел басында немесе серуенде жүргенде телефондарды шетке қойып, тірі диалог орнатыңыз. Баладан күннің қалай өткенін сұраңыз, өз сезімдеріңізді бөлісіңіз. Оған өз ойын еркін айтуға орта дайындаңыз.

3.3-қадам: Үйді ұлттық тәрбие элементтерімен толтыру: Этнопедагогика.

Баланың заттық ортасына ұлттық реңк беріңіз. Түрлі-түсті боялған асықтар (түсті, санды ажырату үшін), этно-орнаментті домино немесе текшелер (лего орнына) сияқты ұлттық ойыншықтарды қолданысқа енгізіңіз.

4.4-қадам: «Мен өзім» кеңістігін жасау: Дербестікті дамыту.

Үйдегі жиһаздар мен баланың заттары оның бойына лайық, қолжетімді жерде тұруы керек. Киімін өзі ілетіндей төмен ілгіштер, ойыншықтарын өзі жинайтын сөрелер ұйымдастырыңыз. Орта баланың дербес болуына көмектесуі тиіс.

III. Консультациялық пункттің Алтын Ережесі

Есіңізде болсын:

Баланы тәрбиелеудің ең төте жолы — өзіңізді тәрбиелеу және бала тұратын ортаны түзету.

Егер бөбекжайда балаға әдептілік пен дербестік ортасы ұсынылып, үйде ол орта бұзылса, бала екіұшты күй кешеді. Сондықтан бөбекжай мен үй ортасының талаптары бір арнада тоғысуы шарт.

IV. Қорытынды

Құрметті ата-аналар!

Баланың ортасы — бұл оның болашақ тұлғасының іргетасы. Егер біз баламыздың мейірімді, ақылды, ұлттық құндылықтарды қасиет тұтатын азамат болып өскенін қаласақ, оның айналасында дәл сондай сапалы ортаны өзіміз қолдан жасауымыз керек.

Біздің бөбекжайдың Консультациялық пункті әрбір отбасына үйде дұрыс дамытушы орта қалыптастыруға көмектесуге әрдайым дайын. Балаларымызға лайықты ортаны бірге сыйлайық!

Назар аударып тыңдағандарыңызға үлкен рақмет!

АТА-АНАЛАРҒА КЕҢЕС

«Баланың дамуына үйде қалай қауіпсіз және дамытушы орта құру керек? 4 маңызды ереже»

Құрметті ата-аналар! Бала өмірінің алғашқы жылдарында оны қоршаған орта оның мінез-құлқының, тілінің және ойлау жүйесінің қалыптасуына 80% әсер етеді. Бөбекжай мен үй жағдайындағы тәрбие талаптары бірдей болғанда ғана бала еркін әрі сау болып өседі. Үйде балаңызға қолайлы орта сыйлау үшін мына 4 алтын ережені орындауды ұсынамыз:

1. Эмоционалдық қауіпсіздік ережесі (Үйдегі тыныштық)

Баланың жүйке жүйесі үйдегі психологиялық ахуалды сезінгіш келеді. Үлкендер арасындағы түсініспеушіліктерді, тұрмыстық немесе қаржылық мәселелерді баланың көзінше талқыламаңыз. Үй — бала үшін айғай-шудан, үрейден алыс, мейірім мен сабырлық ұялаған ең қауіпсіз мекен болуы тиіс. Психологиялық жайлылық сезінген бала бөбекжай тобына да тез бейімделеді.

2. «Экрансыз» тірі қарым-қатынас ережесі (Тілдік орта)

Технология заманында баланы гаджетке (телефон, планшет) телміртіп қою — оның тілінің кеш шығуына және тұйықталуына әкеледі. Күніне ең құрығанда 20-30 минут уақытыңызды «алтын уақытқа» айналдырыңыз: телефонды мүлдем өшіріп, баламен көз деңгейінде отырып сырласыңыз, сурет салыңыз, ертегі оқыңыз. Таза, көркем ана тілінде сөйлесу — баланың сөздік қорын байытады.

3. Этнопедагогика және табиғи ойыншықтар ережесі (Заттық орта)

Баланың бөлмесін дайын функциясы бар, пластик, дыбысы қатты шығатын агрессивті ойыншықтармен толтырмаңыз. Оның орнына баланың қиялын ұштайтын, ұсақ моторикасын дамытатын экологиялық табиғи заттарды ұсыныңыз. Үй жағдайында түрлі-түсті боялған ұлттық асықтармен ойнау (түстерді, сандарды үйрену), этно-орнаментті текшелермен жұмыс істеу баланың ұлттық болмысын оятады.

4. «Мен өзім!» кеңістігі ережесі (Дербестік ортасы)

Баланы шектен тыс қорғаштап, оның орнына бәрін өзіңіз істеуден аулақ болыңыз. Үйдегі орта баланың дербес болуына көмектесуі керек. Ойыншықтар жинайтын сөрелерді, киім ілгіштерді, қол жуғыштың астындағы тіреуіш орындықты баланың бойына лайықтап, қолжетімді етіп қойыңыз. Өз затын өзі реттей алған бала өз-өзіне сенімді тұлға болып қалыптасады.

Есіңізде болсын: Баланы тәрбиелеудің ең төте жолы — оған үлгі болатын өзімізді және ол өсіп жатқан ортаны түзету!

Құрметпен, Бөбекжайдың Консультациялық пункт мамандары

«БАЛАҢЫЗ МЕКТЕПКЕ ДАЙЫН БА? КОНСУЛЬТАЦИЯЛЫҚ ПУНКТТІҢ КӘСІБИ КЕҢЕСІ»

Әдіскер Жаксылықова
Мамыр 2024 ж

I. Кіріспе:

Мектепке дайындықтың заманауи өлшемдері

Қайырлы күн, құрметті ата-аналар мен әріптестер!

Баланың балабақшамен қоштасып, алғаш рет мектеп табалдырығын аттауы — оның өміріндегі ең үлкен әрі маңызды дағдарыстық кезеңдердің бірі. Бұл сәтте баланың әлеуметтік рөлі толық өзгереді: ол «ойын баласынан» жауапкершілігі бар «оқушыға» айналады. Осы тұста біздің Консультациялық пунктке ата-аналардан: «Балам әріптерді біледі, жүзге дейін санайды, демек ол мектепке дайын ба?» деген сұрақ жиі қойылады.

Бүгінгі заманауи педагогика мен психология бұл сұраққа «ЖОҚ» деп жауап береді. Себебі, оқу мен жазу — бұл дайындықтың тек үстіртін, механикалық бөлігі ғана. Шынайы мектепке дайындық — бала миының, жүйке жүйесінің және тұлғалық қасиеттерінің жаңа өмірге бейімделу деңгейі. Бүгін біз баланың бірінші сыныпқа баруға толық дайын екенін көрсететін 3 негізгі дiңгектi және үйде анықтау әдiстерiн талдаймыз.

II. Мектепке дайындықтың 3 негізгі бағыты

1. Психологиялық және эмоционалдық-ерік дайындығы (Ең маңыздысы)

Мектепте баладан 35-40 минут бойы зейін қойып отыру, мұғалімнің нұсқауын орындау және өз қалауларын тежеу талап етіледі.

Мотивация: Бала мектепке не үшін барғысы келеді? Әдемі сөмке мен пенал үшін бе, әлде «жаңа білім алып, ақылды болу» үшін бе? Ішкі мотивациясы бар бала ғана қиындықтарға төтеп береді.

Ерік-жігер дамуы: Бала өзіне ұнамайтын, бірақ «керек» деп берілген тапсырманы (мысалы, үзік сызықтарды бастыру) жарты жолда тастамай, аяғына дейін жеткізе ала ма?

Эмоцияны басқару: Ойын барысында немесе тапсырма орындауда жеңіліп қалса, айғайлап жыламай, өз сәтсіздігін қабылдай білуі тиіс.

2. Әлеуметтік-тұрмыстық дайындық (Дербестік)

Мектепте баланың қасында киімін кигізіп, ойыншығын жинап беретін тәрбиеші де, анасы да болмайды. Оқушы толықтай өзіне-өзі қызмет етуі керек.

Балаңыз өздігінен мектеп формасын, сырт киімін киіп, түймелерін қадай ала ма? Аяқ киімінің бауын байлай біле ме?

Сабақ кестесіне қарап (немесе мұғалімнің айтуымен) сөмкесіне қажетті дәптер, қарындаштарын өзі жинап, өз заттарын жоғалтпай, жауапкершілікпен қарай ма?

Дәретханаға бару, қолын жуу, қоғамдық орында тамақтану мәдениеті қалыптасқан ба?

Бейтаныс ортада мұғалімнен немесе үлкендерден қысылмай көмек сұрай ала ма?

3. Физиологиялық және интеллектуалдық дайындық

Бұл — тек оқу емес, ми сыңарларының дамуы мен ұсақ моториканың (қол бұлшықеттерінің) дайындығы.

Нейробиологиялық дайындық (Филиппин тесті):

Балаңыздан оң қолын басының үстінен өткізіп, сол жақ құлағын ұстауын сұраңыз. Саусақтары құлақ қалқанына жетсе, демек баланың қаңқасы мен ми құрылымы мектептегі отырыс пен жүктемеге дайын. Егер мүлдем жетпесе, ағза әлі шикі, жүйке тез шаршайды.

Кеңістікті бағдарлау: Дәптер бетіндегі оң жақ, сол жақ, жоғары, төмен ұғымдарын шатастырмай тануы.

Дыбыстық мәдениет және тіл: Барлық дыбыстарды анық айту, естіген шағын әңгімесінің желісін бұзбай, өз сөзімен мазмұндап, байланыстырып сөйлей алу дағдысы.

ҮЙ ЖАҒДАЙЫНДА БАЛАНЫҢ ДАЙЫНДЫҒЫН ШЫҢДАУ ҚАДАМДАРЫ

Консультациялық пункт мамандары ретінде ата-аналарға мектеп алдында баланың дағдыларын дамытудың мынадай жүйелі қадамдарын ұсынамыз:

1.1-қадам: Мектептік Күн Тәртібін (Режим) енгізу:Тәртіпке баулу.

Мектеп басталуға 2-3 ай қалғанда баланы таңертең ерте тұруға, уақытында тамақтануға және ұйықтауға дағдыландырыңыз. Күн тәртібі сақталғанда баланың жүйке жүйесі бірінші сыныптағы созылмалы стресске ұшырамайды.

2.2-қадам: Қол саусақтарының моторикасын шыңдау:Бұлшықетті дамыту.

Балаға тек жазу жазғызып қолын шаршатпай, үйде қайшымен қию, ермек сазбен (пластилин) мүсіндеу, моншақтар тізу, лего құрастыру жұмыстарын көбейтіңіз. Саусақ бұлшықеттері дамыған бала мектепте әдемі әрі шаршамай жазатын болады.

3.3-қадам: «Оқушы рөліне» психологиялық бейімдеу: Психологиялық бағыт.

Үйде баламен бірге «Мектеп» ойынын ойнаңыз. Оған мұғалімді тыңдау, сұраққа қол көтеріп жауап беру, үзіліс ережелерін ойын арқылы сіңіріңіз. Мектеп туралы тек жақсы, қызықты әңгімелер айтып, балада позитивті күту сезімін қалыптастырыңыз.

4.4-қадам: Таңдау мен жауапкершілікті балаға беру: Бақылауды тапсыру.

Мектеп құралдарын (сөмке, пенал, дәптер) баланың өзіне таңдатыңыз. Үйде оның өз сабақ оқитын үстелі мен сөресін ұйымдастырып: «Бұл — сениң жұмыс орның, бұл жердің тазалығына тек сен жауаптысың» деп, жауапкершілік аймағын белгілеңіз.

III. АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН МАҢЫЗДЫ ЕСКЕРТУ

- **Консультациялық пункттің ескертуі:**
- Егер балаңыздың жасы 6 немесе 7-ге толса да, ол эмоционалдық тұрғыдан өте қиқар, жылауық, өздігінен киіне алмайтын, тез шаршайтын болса, оны мектепке беруге асықпаңыз. Бір жыл ерте бару баланың оқуға деген ынтасын мәңгілікке жойып, психологиялық жарақат (травма) әкелуі мүмкін. Одан да балабақшада қалдырып, жүйкесінің нығаюына уақыт беріңіз

IV. ҚОРЫТЫНДЫ

Құрметті ата-аналар! Баланың мектепке дайындығы — бұл тек қана баланың міндеті емес, бұл — отбасының үлкен дайындығы. Біз баланы мектепке баға алу үшін емес, өмір сүруді үйрену үшін дайындаймыз. Сондықтан баланы ешқашан басқа балалармен салыстырмай, оның әрбір кішкентай жетістігін қолдап отырыңыздар.

Біздің Консультациялық пункт мектепке дейінгі кезеңнің әрбір күнін бала үшін тиімді әрі қызықты өткізуге сіздермен бірге атсалысуға әрдайым дайын. Балаларымыздың қадамы сәтті болсын!

Назар аударып тыңдағандарыңызға үлкен рақмет!

